

Nova naravoslovna vera

ARTUR ŠTERN

Nekaj desetletij pred Darwinovo teorijo je gospod William Paley postavil eno prvih naravoslovnih ver, pri čemer je izhajal iz naslednje domislice:

Če hodim po cesti in na tleh zagledam kamen, se ne bom spraševal, od kod neki prihaja: tam lahko leži že od vekomaj. Če pa bi zagledal na tleh uro, bi točno vedel, da jo je naredil urar. In to prinaša naslednjo analogijo: če si ogledamo človeka ali kate-rokoli drugo živo bitje, je seveda na dlani, da obstaja nekdo, ki ga je ustvaril - ki je torej je še sposobnejši od tega bitja -, in to je Bog.

To je bila ena prvih oblik naravoslovne vere. Malce drugačno je v našem stoletju postavil Teilhard de Chardin. V tej njegovi teoriji, ki upošteva darvinizem in se na njem celo gradi, pravzaprav ne moremo najti šibkega področja - lahko pa preprosto rečemo, da ni ovrgljiva. A to je seveda problematično. Po Popperju je med znanostjo in vero osnovna razlika prav v tem, da so znanstvene hipoteze potencialno ovrgljive, v metafiziki (kamor spada tudi vera) pa te možnosti ni. Če rečemo: *Bog* obstaja, ali pa: *vse je Bog*, je to metafizična trditev, ki je ne moremo ne potrditi ne ovreči, oziroma potrdimo jo še nekako lahko, vendar le na ravni lastnega prepričanja vanjo.

Če govorimo o naravoslovni veri, kar je naslov tega prispevka, se znajdemo pred grožnjo paradoksa: tako kot morski prašiček ni ne *morski* in ne *prašiček*, tako tudi naravoslovna vera nemara ne ostane ne eno ne drugo. Tako kot je Žalostna Sova, junak iz stripa o komandantu Marku, pripovedoval o svojem prapradedu vraču, ki je izumil lok, s katerim je lahko izstrelil dve puščici hkrati, a sta obe zgrešili cilj - podobno se lahko zgodi tudi nam, če skušamo tukajšnje zadeve spraviti na en sam skupni imenovalec.

Kljub temu kaže povedati naslednje. Čeprav naravoslovje, kot smo videli, Boga ne more zanikati, pa ga lahko pomika v čedalje večjo oddaljenost. Najprej so ljudje namreč govorili o Bogu kot o tistem akterju, ki je ustvaril človeka - iz zemlje ali celo iz nič. Potem so se, nekje po Darwinu, počasi pričeli strinjati - konec koncev tudi številni teologi - da je človek nastal postopoma, skozi evolucijo. To je bila prva stopnja odstavitve Boga - pomaknili so ga v neko daljnjšo evolutijsko preteklost, recimo na začetek življenja. Potem se je pojavilo tudi vrsta teorij o nastanku življenja, ki skupaj dajejo vse bolj verjetno razlago tega pojava - in Boga so s tem odstavile še dlje, se pravi na začetek - nastanka vesolja. O tem pojavu pa nato govori na primer teorija o velikem poku, kar Boga postavlja še bolj v preteklost (kaj je bilo pred velikim pokom?) Pri vsem tem gre za ontološko odstavitev Boga. Resda lahko rečemo tudi: vse je Bog - a to je enako, kot če bi rekli: *vse je vse*, skratka tautologija, ki nima kakega posebnega pripovednega pomena.

Obstaja pa tudi etiška odstavitev Boga. Znano in že kar banalno zvenceče vprašanje je tisto: Zakaj Bog dopušča trpljenje? Franklov *Homo patiens* je koncept, ki na ravni posameznika najde ustrezen odgovor: človek se šele ob trpljenju lahko vrhovno osmisli in samouresniči. Vendar pa imamo tu še trpljenje drugih živih bitij, etnično čiščenje, izumiranje vrst - česar ne moremo vzeti na svojo lastno vest in tudi ne spraviti v pravkar omenjeni koncept. Lahko seveda kdo reče, da je Bog pač tako vseмогоčen, dober in pameten, da počne stvari, ki so nam povsem neumljive - to so znani triki raznih interpretov in zagovornikov teističnih tez, ki jim spet lahko očitamo nepreverljivost oziroma neovrgljivost, že pred tem pa moralno oporečnost in krutost, vzeto po vsakdanjih

človeških merilih.

In kaj ostane potlej, ko Boga ni več videti takorekoč nikjer? Ko so nekateri ljudje zaradi tega kar nekako izgubljeni? Ostane nam čista moralnost, ki je višja od teistične, saj je zdaj izvzeta možnost tudi podzavestne špekulacije, na primer o posmrtnem plačilu za moralna dejanja. Zdaj lahko govorimo o nadvse nesebični skrbi za druge ljudi, za druga živa bitja. Če bi se lahko prebili skozi zavrtnate okope genske sebičnosti (človek si namreč celo s tako nesorodnim bitjem, kot je bakterija, deli nekaj skupnih genskih potez, torej sta si nekakšna oddaljena sorodnika), se nam onstran njih razprostira planjava čistega altruizma. Ta predstavlja naše večno iskanje; vprašanje o tem pa, ali sploh obstaja, je v nekem smislu mogoče razumeti kot adekvatno vprašanju, ali obstaja Bog.